

Adolphe Franck

DOCTRINA CĂBĂLEI

Filosofia religioasă a evreilor

Traducere din limba franceză:
MONICA MEDELEANU & MARIANA BURUIANĂ

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

Cuvânt-înainte	7
----------------	---

PARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL I. Cabala și istoria ei	19
CAPITOLUL II. Sefer Yetzirah (Cartea Creației)	33
CAPITOLUL III. Zohar (Cartea Splendorii)	43

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL I. Doctrina cabalistică cuprinsă în Sefer Yetzirah	79
CAPITOLUL II. Zohar - Metoda alegorică a cabaliștilor	97
CAPITOLUL III. Despre natura lui Dumnezeu	101
CAPITOLUL IV. Concepția despre lume	133
CAPITOLUL V. Despre sufletul omenesc	145

PARTEA A TREIA

Sistemele care prezintă unele asemănări cu Cabala

CAPITOLUL I. Raportul Cabalei cu filosofia lui Platon	171
CAPITOLUL II. Raportul Cabalei cu Școala din Alexandria	179
CAPITOLUL III. Raportul Cabalei cu doctrina lui Philon	197
CAPITOLUL IV. Raportul Cabalei cu Creștinismul	227
CAPITOLUL V. Raportul Cabalei cu religia chaldeenilor și a perșilor	237

Bibliografie	263
--------------	-----

CUVÂNT-ÎNĂINTE

Cabala nu poate fi considerată nici filosofie, nici religie, deși descoperim în ea un sistem complet al valorilor de ordin moral și spiritual: avem în vedere faptul că ea nu se sprijină, nici măcar aparent, pe rațiune, pe inspirație sau pe autoritate. Cabala nu este, asemenea majorității sistemelor create în Evul Mediu, produsul unei îmbinări a acestor două puteri intelectuale. Fiind esențial diferită de credința religioasă, ea s-a integrat în istoria spiritualității umane într-un mod surprinzător, grație unei forme și unor procedee specifice.

Istoria umanității atestă faptul că adevărurile de ordin moral, cunoștințele pe care le putem dobândi cu privire la natura noastră, menirea și principiul universului nu sunt primite la început prin credința rațiunii, ci prin acțiunea unei cauze ce se exercită asupra spiritului popoarelor și a cărei caracteristică generală este aceea de a ne prezenta ideile sub o formă aproape materială, când sub aceea a cuvântului coborât din cer, când sub forma unei persoane care dezvoltă ideile în exemple și acțiuni. Puterea aceasta, cunoscută universal sub numele de religie sau revelație, își are legile ei; în ciuda unității care domină conținutul naturii sale, ea își schimbă aspectul de la un secol la altul secol și de la o regiune la alta, la fel ca filosofia, poezia și artele. Dar oricare ar fi locul sau timpul în care și-a exercitat influența, ea nu-i poate face imediat cunoscut omului tot ce îi este

acestui necesar de știut, chiar dacă este vorba de îndatoririle și credințele pe care i le impune sau de înțelegerea necesară omului pentru a se supune religiei.

Într-adevăr, în orice religie există ori dogme care trebuie lămurite, ori principii ale căror consecințe rămân a fi dezvoltate, ori legi ce nu pot fi aplicate, ori interogații uitate care toate ating interesele cele mai importante ale umanității. Este necesar, așadar, ca gândirea să încerce să răspundă acestor probleme și, de aceea, inteligența se folosește de toate puterile sale, prin însăși dorința de a crede și de a se supune.

Dar această motivație este departe de a produce peste tot aceleași rezultate și de a acționa asupra tuturor spiritelor în același mod. Unele doctrine, suprimând independența individuală și dezbătând principiul autorității până la ultimele sale consecințe, admit, alături de revelația scrisă – în care nu aflăm decât dogme, principii și legi generale – o revelație orală, o tradiție sau o putere permanentă și infailibilă în deciziile sale; este un fel de tradiție vie care furnizează explicațiile, formulele, detaliile vieții religioase și creează, prin însuși acest fapt, dacă nu în credință, cel puțin în cultul exterior și în simboluri, o unitate impozantă. Acestea reprezintă aproape în totalitate credințele pe care le numim „ortodoxe”.

Altele, pentru a îndepărta lacunele și pentru a răspunde întrebărilor pe care le ridică cuvântul revelat, nu acordă încredere decât forței raționamentului. Orice altă autoritate, în afara textelor sacre, li se pare o uzurpare sau, dacă o acceptă, este pentru că se află în concordanță cu adeziunea lor personală. Puțin câte puțin, însă, puterea inteligenței lor, facultățile lor de raționare și de reflecție, în loc să fie exercitate asupra dogmelor religioase, se concentrează asupra lor însele și caută credințele, pe care altădată le considerau coborâte din cer, în conștiința și în

rațiunea semenilor lor, mai exact, în operele înțelepciunii umane. De aceea, teologia rațională a cedat locul filosofiei.

O a treia clasă de gânditori este inclusă în acest domeniu, și anume, aceia care nu admit tradiția sau cel puțin cei cărora tradiția ori autoritatea nu le sunt suficiente și care, totuși, nu pot sau nu îndrăznesc să utilizeze raționamentul. Pe de-o parte, această poziție se explică prin faptul că au sufletul prea elevat pentru a recunoaște cuvântul revelat într-un sens material și istoric, iar, pe de altă parte, ei nu pot crede că omului i s-a revelat cuvântul, ci că el a cunoscut adevărul altfel decât printr-o învățătură de natură divină. Dintre aceștia fac parte cei care nu văd decât simboluri și imagini în dogmele, în preceptele și în povestirile religioase, precum și cei care caută pretutindeni o semnificație misterioasă, profundă, în acord cu sentimentele și ideile lor, dar care, semnificație care fiind concepută în mod obligatoriu la începuturi, nu poate fi descoperită în textele sacre decât prin mijloace mai mult sau mai puțin arbitrare. Cei care pot fi recunoscuți prin această ultimă înclinație sunt misticii. Într-o epocă în care metodele filosofice își făceau simțită influența, misticismul descoperă în însăși conștiința umană lucrarea divină, revelația imediată pe care o proclamă ca fiind indispensabilă omului; misticismul o recunoaște fie în sentiment, fie în anumite intuiții ale rațiunii. De aceea, misticismul nu poate fi decât produsul unei interpretări simbolice a ceea ce popoarele numesc Scripturile Sfinte.

Aceste trei orientări ale spiritului uman, aceste modalități de concepere a revelației și de continuare a ei, se regăsesc în istoria tuturor religiilor care s-au păstrat în sufletele oamenilor. Nu le vom aduce în discuție decât pe cele apropiate nouă.

În interiorul creștinismului apusean, Biserica Romană reprezintă, în cel mai înalt grad, tradiția și autoritatea. Raționa-

mentul este aplicat domeniilor credinței nu doar de comunitățile protestante și de apărătorii a ceea ce convențional se numește „exegeza rațională”, dar și de filosofi scolastici, primii care au subordonat dogmele religioase legilor silogismului și au arătat față de cuvintele lui Aristotel același respect ca și pentru cele ale apostolilor. Misticismul simbolic, cu metoda sa arbitrară și spiritualismul său exagerat, este vizibil la toate sectele gnostice, la Origen, la Jacob Boehme, precum și la cei care i-au urmat. Niciunul dintre ei nu a dus sistemul atât de departe, nu l-a formulat cu atâta convingere și îndrăzneală ca Origen.

Dacă analizăm religia întemeiată de Mahomed, dacă dintre toate sectele cărora ea le-a dat naștere ne vom opri asupra celor care au un caracter bine definit, vom fi surprinși de o atitudine asemănătoare. Suniții și šiitiții, a căror separare este mai degrabă rezultatul unei rivalități între persoane decât al unei profunde diferențe de concepții, apără în egală măsură ideea unității și a ortodoxiei; doar că primii admit alături de Coran și o culegere de tradiții, Sunna, de unde le vine și numele; ceilalți resping tradiția, dar o înlocuiesc cu o autoritate vie printr-un fel de revelație continuă, de vreme ce potrivit unuia dintre punctele esențiale ale credinței lor, urmașul Profetului, Ali, și imamii din neamul lui sunt reprezentanții lui Dumnezeu pe pământ¹.

Islamul a avut și el filosofi scolastici, cunoscuți sub numele de „dialecticieni”, precum și un mare număr de erezii, ce par a fi reunit doctrina lui Pelagius cu metoda rațională a protestantismului modern. Un celebru orientalist le definește în felul următor:

Toate sectele mutazeliților se caracterizează în general prin faptul că neagă existența atributelor în

¹ Vezi Maracci, *Podromus in ref. Alcor.*, tom. IV. ; M. de Sacy, *Exposé de la religion des Druzes*, introd.

Dumnezeu și încearcă să evite tot ce ar putea dăuna dogmei unității lui Dumnezeu. Apoi, pentru a păstra dreptatea lui Dumnezeu și a îndepărta de la el orice idee de nedreptate, aceste secte acordau omului deplină libertate asupra propriilor acțiuni și nu-l concepeau pe Dumnezeu ca autor al acestora. În sfârșit, aceste secte predică ideea că toate cunoștințele necesare mântuirii țin de rațiune, însă nu pot fi primite înainte de cunoașterea legii și de revelație doar prin puterea rațiunii¹.

Karmații, a căror existență este cunoscută din anul 264 după Hegira, au adoptat sistemul interpretărilor alegorice și toate ideile care formează fondul misticismului. Conform autorului menționat, care nu face decât să citeze cuvintele unui istoric arab,

ei își numeau învățătura „știința simțului interior”: aceasta constă în punerea sub formă de alegorie a preceptelor islamice și în substituirea lucrurilor prin observația exterioară a acestora. E vorba de lucruri reprezentând produse ale imaginației lor, la fel cum versetele din Coran au fost compuse sub formă de alegorie și li s-au dat interpretări forțate.

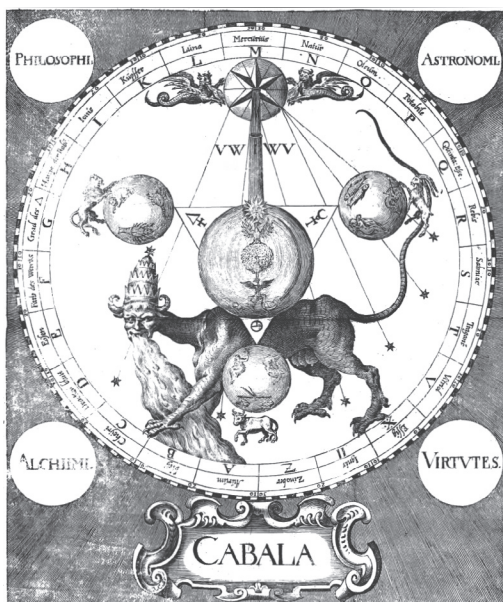
Între această doctrină și cea pe care intenționăm să o facem cunoscută există o asemănare intimă².

¹ M. de Sacy, *Introduction à l'Exposé de la religion des Drouzes*, p. 37.

² Vom cita aici un singur punct de întâlnire între cele două. Karmații susțineau că trupul omului reprezintă un „elif” atunci când stă în picioare, când se află în genunchi reprezintă un „lam”, iar când se prosternează un „he”; astfel încât, el este asemenea unei cărți în care se citește numele lui Allah. (M. de Sacy, *Introduction à l'Exposé de la religion des Druzes*, p. 86 și 87.) Conform cabaliștilor, capul unui om are forma unui „iod”, cele două brațe pe cea a unui „vau”, iar cele două gambe pe cea a unui „he”; astfel încât, întregul său corp simbolizează numele de trei ori sfânt al lui Iehova. *Zohar*, partea a II-a, fol. 42, recto, ediția Mantua.

PĂRTEA ÎNȚĂI

CAPITOLUL I

CĂBĂLĂ ȘI ISTORIA EI

Adeptii înflăcărați consideră Cabala o revelație divină, adusă pe pământ de îngeri, pentru a-l învăța pe primul om, în urma nesupunerii sale, mijloacele de a-și recuceri puritatea și fericirea inițiale¹. Alții și-au imaginat că legislatorul evreilor, după ce a primit știința Cabalei de la Dumnezeu în timpul celor patruzeci de zile petrecute pe muntele Sinai, a făcut-o cunoscută celor șaptezeci de bătrâni cu care el împărtășea darurile Sfântului Duh. Apoi a procedat în așa fel încât mesajul cabalistic să fie cunoscut din om în om, pe cale orală, până când Ezdra va primi porunca de a-l așterne în scris odată cu legea².

Dar, parcurgând cu riguroasă atenție cărțile Vechiului Testament, nu găsim niciun cuvânt care să facă aluzie la o învățătură secretă, la o doctrină profundă și pură, rezervată unui număr redus de aleși. Încă de la nașterea sa, și până la întoarcerea din captivitatea babiloniană, poporul evreu, ca de altfel toate națiunile tinere, nu cunoaște alți garanți ai adevărului cu excepția profetului, preotului și poetului. Mai mult, ultimul este confundat cu primul, în ciuda diferențelor dintre ei. Preotul se adresează văzului prin intermediul fastului din ceremonia religioasă; învățații predau religia sub formă de știință și substituie limbajului inspirat pe cel dogmatic. Teologii apar abia la început-

¹ Vezi Reuchlin, *De Arte cabalistica*, fol. 9 și 10, ediția Haguenau.

² Pico della Mirandola, *Apolog.*, p.116 și următoarele, Opere, tom I.

tul secolului al III-lea î.Ch. sub numele generic de „thanaimi”, care desemnează reprezentanții tradiției, adică pe cei capabili să explice tot ceea ce nu a fost clar exprimat în Scripturi.

Acești thanaimi sunt cei mai respectați dintre toți învățații Israelului; ei formează un lanț lung, a cărui ultimă verigă este Iuda cel Sfânt, cel care a creat Mischna și a dus mai departe cuvintele și învățăturile predecesorilor săi. Printre thanaimi se numără și creatorii prezumtivi ai celor mai vechi opere ale Cabalei: rabbi Akiba și Simon ben Iochai, împreună cu fiul și discipolii săi.

Imediat după moartea lui Iuda, spre sfârșitul secolului al II-lea d. Ch., apare o nouă generație de savanți, numiți „amoraïmi”. Aceștia au păstrat vie învățătura predecesorilor lor; mai mult, ei au făcut cunoscute toate acele enunțuri care nu fuseseră formulate în scris. Comentariile și noile obiceiuri, care nu au încetat să se înmulțească prodigios timp de mai mult de trei sute de ani, au fost reunite în cele din urmă sub numele de Gemara, care înseamnă tradiție.

În consecință, va trebui să căutăm în interiorul acestor două culegeri, păstrate în spirit religios și reunite sub numele generic de Talmud¹, concepțiile care au stat la baza sistemului cabalistic. Avem totuși nevoie de unele informații cu privire la originea lor și la perioada în care au fost scrise. În Mischna² se găsește un fragment foarte semnificativ:

Este recomandabil ca *Geneza* să se explice atunci când sunt cel puțin doi oameni de față. *Mercaba* sau *carul celest* poate fi explicată doar unuia; măcar de ar exista un singur om care să o priceapă.

¹ Numele desemnează studiul sau știința prin excelență.

² Tratatul *Haguiga*.

Talmudul (*Haguiga*, 13a), prin cuvintele lui rabbi Hiya, adaugă: „Dar i se pot face cunoscute primele cuvinte ale capitolelor”.

În schimb, rabbi Zera se arată mai sever, spunând că nici măcar sumarele capitolelor nu ar trebui cunoscute decât de oameni renumiți pentru marea lor demnitate și prudență sau, într-o traducere literală, „de oameni a căror inimă este frământată”.

Fără îndoială, aici nu se pune problema textului Genezei și nici a textului lui Iezechiel, în care profetul povestește viziunea avută pe malurile râului Chebar. Pe vremea aceea, Scriptura era cunoscută de toată lumea; din timpuri imemorabile, cei care respectau scrupulos tradiția își făceau o datorie din a o citi în templu cel puțin o dată pe an. Moise însuși recomandă studierea neîncetată a legii; Ezdra, după întoarcerea din captivitatea babiloniană, o citește cu glas tare în fața întregului popor adunat.¹

De aceea ni se pare evident că textele pe care le-am citat nu exprimă refuzul de a oferi o explicație povestirii creației sau a viziunii lui Iezechiel. Ci este vorba de o interpretare sau, mai degrabă, de o doctrină cunoscută, dar predată în secret, de o știință consolidată atât în forma sa, cât și în principiile sale, din moment ce se spune că era împărțită în mai multe capitole, fiecare dintre acestea fiind precedat de un sumar. Or, viziunea lui Iezechiel nu prezintă nimic asemănător, ea fiind expusă pe parcursul unui singur capitol, cu siguranță primul dintre cele atribuite acestui profet.

Observăm în plus că această doctrină secretă cuprinde două secțiuni cărora nu li se acordă aceeași importanță. În timp ce una dintre ele poate fi predată mai multor persoane, cealaltă nu poate fi niciodată etalată tuturor, ci doar unei singure persoane, care este obligată să se supună condițiilor severe ce-i

¹ Ezdra, II, 8.

sunt impuse. Dacă i-am acorda încredere lui Maimonide care, deși străin de Cabala, nu putea totuși să-i nege existența, prima secțiune intitulată „Istoria Genezei sau a Creației” era dedicată științelor naturii, iar a doua era un tratat de teologie¹. Opinia exprimată mai sus a fost adoptată ulterior de toți cabaliștii.

În continuare, vom cita un pasaj semnificativ pentru cele expuse anterior:

Rabbi Iochanan îi spuse într-o zi lui rabbi Eliazer „Vino, te voi învăța istoria Carului Ceresc (Mercaba)”. Atunci, acesta din urmă răspunse: „Nu sunt încă îndeajuns de copt pentru aceasta”. Când îmbătrâni el, rabbi Iochanan muri și, la ceva vreme, rabinul Assi, aflându-se la el, îi spuse la rândul său: „Vino, te voi învăța istoria Carului Ceresc”. Eliazer răspunse: „Dacă m-aș fi crezut demn de aceasta, aș fi învățat deja de la învățătorul tău, rabbi Iochanan”².

Dialogul denotă faptul că, pentru a fi inițiat în această știință secretă și sacră a Mercabei, nu era suficient să te remarci prin inteligență sau printr-o poziție socială înaltă. Trebuia în plus să fi atins o vârstă înaintată și, de asemenea, chiar îndeplinind această condiție recunoscută și de cabaliștii moderni³, nu există siguranță în ceea ce privește înțelepciunea sau puterea morală pentru a accepta povara acestor taine atât de puternice, care nu erau deloc lipsite de pericol pentru credința adevărată sau pentru studiul legii religioase. Urmează un alt exemplu în acest sens, formulat în Talmud într-un limbaj alegoric:

După ce învățătorii noștri ne-au învățat, patru dintre noi au pătruns în grădina plăcerilor, și iată numele lor:

¹ *More Nevuchim*, prefață.

² *Talmud*, Haguiga, 12 a.

³ Aceștia interzic lecturarea *Zoharului* și a altor cărți cabalistice înainte de împlinirea vârstei de patruzeci de ani.

ben Azai, ben Zoma, Acher și rabbi Akiba. Ben Azai a privit în jur plin de curiozitate și și-a pierdut viața. Lui i se potrivește acest verset din Scriptură: „Este un fapt prețios în fața Domnului să-i moară unul dintre sfinți”. Ben Zoma privi și el, dar își pierdu rațiunea, iar soarta lui se explică cu ajutorul vorbelor înțeleptului: „Dacă ai găsit miere, mănâncă atât cât îți trebuie, n-o risipi de frică că vei fi prins că ai luat prea mult”.¹ Acher a prăpădit recoltele. Cât despre Akiba, el a plecat împăcat.²

Acest text nu trebuie înțeles literal. Presupunem deci că avem de-a face cu o concepere materială a frumuseților dintr-o altă viață, deoarece în Talmud nu există niciun exemplu în care, vorbindu-se de Paradis, să se folosească termeni mistici, așa cum se procedează în pasajul citat.³ Atunci, cum s-ar putea admite că, după ce învățăceii au contemplat minunățiile care îi așteaptă în Ceruri pe cei aleși, și-ar pierde credința sau rațiunea, așa cum li se întâmplă celor două personaje din legendă? Trebuie să admitem, așadar, că grădina plăcerilor în care intră cei patru inițiați nu reprezintă altceva decât această știință secretă, periculoasă pentru mințile slabe, din moment ce îi poate conduce pe oameni la nebunie sau la deliruri încă și mai groaznice decât necredința.

Gemara vizează chiar acest din urmă efect când, vorbind despre Acher, spune că „a prăpădit recoltele”. În Gemara se povestește că acest personaj faimos în povestirile talmudice fusese la început unul dintre cei mai înțelepți învățați din Israel, al cărui nume real era Eliazar ben Abuia, căruia i s-a substituit cel de

¹ *Prov.*, XXV, 16.

² *Tratatul Haguiga*, 14 b.

³ Paradisul este întotdeauna numit „Grădina Edenului” sau „lumea spre care ne îndreptăm”, în timp ce aici este folosit cuvântul „Pardes”, pe care cabaliștii moderni l-au consacrat în cadrul științei lor.

Acher¹ pentru a marca schimbarea ce se petrecuse în el. La sfârșit, părăsind grădina alegorică în care-l condusesse o curiozitate fatală, el devine un necredincios declarat, se dedă la fapte rele, lipsește de la ritualuri, trădează credința, trăiește în mârșăvie, iar unii l-au acuzat chiar de uciderea unui copil. În ce anume a constatat, așadar, prima lui greșală? În ce direcție l-au condus cercetările sale asupra celor mai importante taine ale religiei? Talmudul din Ierusalim afirmă că el recunoștea două principii supreme, iar Talmudul din Babilon, după care au fost relatate povestirile, ne dă de înțeles același lucru. Talmudul din Babilon ne mai spune că, văzând în cer puterea lui Metatron, a îngerului care, ierarhic, stă imediat după Dumnezeu², Acher a spus: „Poate că dacă acestuia îi este îngăduit, ar trebui să recunoaștem două puteri.”³

Observăm că îngerul, sau mai degrabă ipostazierea denumită Metatron, are o poziție foarte importantă în sistemul cabalistic. El este cel care, în sensul propriu al cuvintelor, deține conducerea lumii vizibile; el domnește asupra tuturor sferelor suspendate în spațiu, asupra tuturor planetelor și corpurilor celeste, ca și asupra îngerilor inferiori lui ca putere, căci dedesubtul lui nu există nimic altceva în afara formelor inteligibile ale esenței divine și a spiritelor într-atât de pure, încât nu pot exercita nicio acțiune asupra lucrurilor materiale. Tot de aici mai putem afla că numele său, explicat prin numere, este sinonim cu „atotputernic”.⁴

¹ Numele „Acher” înseamnă literal „un altul”, „un alt om”.

² Conform cabaliștilor, îngerul care poartă acest nume domnește asupra lumii „Yetzirah” sau, altfel spus, lumea sferelor care se plasează imediat sub lumea spiritelor pure, lumea „Beriah” ce se mai numește și Tronul Gloriei sau, simplu, Tronul.

³ *Ibidem*, 15 e.

⁴ Numele „Metatron” exprimă același lucru ca și cuvântul „sachadai”, tradus prin „atotputernic”, numărul 314.

Fără îndoială, Cabala, așa cum se va demonstra, este mult mai îndepărtată de dualism decât de ceea ce noi numim astăzi, într-un domeniu colateral, doctrina identității absolute. Dar, modalitatea alegorică prin care Cabala separă esența inteligibilă a lui Dumnezeu de puterea ce conduce lumea pare a fi adecvată în explicarea erorii asupra căreia ne-a atras atenția Gemara.

Un ultim citat din aceeași sursă, însoțit de reflecțiile lui Maimonide, sperăm că va demonstra acest punct esențial al problemei discutate – anume că unii thanaim, ca și cei mai vechi teologi ai iudaismului, predau sub forma unui învățământ oral, un fel de filosofie, de metafizică religioasă.

În Talmud se spune că erau cunoscute cândva trei nume pentru a exprima ideea de Dumnezeu, și anume binecunoscuta Tetragramă (sau numele format din patru litere), apoi alte două nume ce nu se regăsesc în Biblie, dintre care unul era alcătuit din douăsprezece litere, iar celălalt din patruzeci și două. Primul nume, a cărui cunoaștere era interzisă mulțimii, circula destul de liber în interiorul școlii, căci potrivit textului, „Înțelepții îl predau o dată pe săptămână fiilor și discipolilor¹”.

Numele compus din douăsprezece litere era încă și mai răspândit:

Se preda tuturor. Dar când numărul necredincioșilor s-a înmulțit, (numele acesta) nu a mai fost încredințat decât celor mai discreți dintre preoți, iar aceștia îl pronunțau cu voce scăzută fraților lor în timpul binecuvântării poporului.²

¹ *Thalm. Babyl.*, Berachoth și Maimonide, *More Nevuchim*, partea I, cap. LXII.

² *Thalm. Babyl.*, Berachoth.